

تحلیل حقوقی مصونیت پارلمانی

محمدحسین غلامی (کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی)

مقدمه:

داشتن امنیت و آرامش از جمله ضرورت‌های هر شغلی می‌باشد؛ چرا که امنیت است که می‌تواند مولد فعالیت مفید در جامعه باشد. امنیت شغلی را می‌توان نسبی قلمداد کرد؛ چون باتوجه به مسئولیت‌ها، نوع امنیت نیز تفاوت دارد.

برای افرادی که در مشاغل خطرناک و سخت مشغول به کار هستند، امنیت بیشتری لازم است تا با اطمینان خاطر به فعالیت خود ادامه دهند.

از جمله مشاغلی که به خاطر حساسیت خاص، احتیاج زیادی به امنیت شغلی در آن وجود دارد، عضویت در قوه مقننه یا به تعبیر دیگر، نمایندگی مجلس شورای اسلامی است؛ چرا که یک نماینده مجلس حق اظهارنظر در کلیه امور کشور را دارد و تصمیمات او بر سرنوشت کل کشور اثر می‌گذارد. طبیعی است که یک نماینده مجلس به خاطر وظیفه سنگینی که بر دوش اوست و خطراتی که به حسب وظیفه او را تهدید می‌کند نیاز به نوعی مصونیت دارد که این نوع مصونیت را در عرف حقوقی «مصونیت پارلمانی» می‌گویند.

برای شروع بحث در ابتدا لازم است که با معنا و مفهوم این اصطلاح آشنا شویم.

مصونیت پارلمانی^(۱)

مصونیت پارلمانی عبارت است از: «مجموعه‌ای از تدابیر قانونی که نماینده پارلمان را زیر پوشش حمایت خود می‌گیرد و از تعقیب قضایی یا اعمال پلیسی حفاظتش می‌کند.»^(۲)

اصل مصونیت، اصولاً استثنایی است که به اصل تساوی حقوق شهروندی وارد شده است و طبق نظر گروهی از اساتید حقوق، همچون دکتر قاضی، این نوع مصونیت، در آغاز کار به منظور دفاع از عملکردهای پارلمانی، بر حسب ضرورت پذیرفته شده است؛ و امروزه در کشورهایی که پارلمان به پیشرفت و انسجام لازم رسیده و به اصطلاح ریشه گرفته است، این امر ظاهراً موجه به نظر نمی‌رسد.^(۳)

مصونیت پارلمانی از دو راه قابل دستیابی است:

الف: عدم مسئولیت؛

ب: تعرض ناپذیری.

الف) عدم مسئولیت (مصونیت ماهوی)

مفهوم عدم مسئولیت نمایندگان بدین معناست که نماینده به واسطه انجام وظایف خود از طریق اظهارنظر یا نوشتن و یا اعمال و تصمیماتی که در این باب اتخاذ می‌کند، نباید تحت تعقیب و مؤاخذه قرار گیرد و هیچ‌کس نیز این حق را ندارد که نماینده را به‌خاطر انجام وظایفش مورد پیگرد قرار دهد؛ چرا که شأن نمایندگی پارلمان اظهارنظر در مسائل مختلف است و سلب این حق منافی علت وجودی این نهاد قانونگذاری است.

این مفهوم، در آرا و عقاید علمای حقوق و عملکرد کشورها، مقبولیت عام دارد؛ ولی در بعضی موارد استثنائاتی نیز دیده می‌شود. از جمله اینکه اولاً: این حق در پاره‌ای از نظام‌های حقوقی، تحت این عنوان وجود ندارد، بلکه با عباراتی از قبیل «امتیازهای پارلمانی» یا «آزادی گفتار» بیان شده است.

ثانیاً: در قوانین اساسی بعضی از کشورها، بر این نکته تأکید شده است که اصل عدم مسئولیت، نباید موجبات سوءاستفاده از حق را فراهم نماید؛ یعنی، مثلاً نماینده به استناد آن، به حریم آزادی‌ها و حقوق افراد تجاوز کند و یا باتوجه به اینکه حیثیت و شرف افراد و مسئولان برای قانون محترم است، هیچ‌کس نمی‌تواند به‌وسیله گفته‌ها و نوشته‌های خود این حریم را بشکند.

در قانون اساسی ۱۹۴۹ م، آلمان فدرال، مصونیت پارلمانی، بر موارد تهمت، افترا و توهین اشتهال ندارد؛ حتی اگر توسط پارلمان در چارچوب وظایف قانونی به انجام رسیده باشد.

در بعضی کشورها، نظیر دانمارک و ایسلند، در صورت موافقت پارلمان، حتی می‌توان از نمایندگان بازخواست کرده و اصل مسئولیت را جاری نمود.

ثالثاً: این که عدم مسئولیت راجع به اموری است که جنبه عام داشته و در ارتباط با جامعه باشد. بنابراین، خطاهای انضباطی و تخلفات نمایندگان در ارتباط با مدیریت داخلی و نظام‌نامه مجلس، مشمول عدم مسئولیت نیست و نماینده نمی‌تواند به بهانه مصونیت، نظم مجلس و سازوکار قانونگذاری را مختل کند.

ب) اصل تعرض‌ناپذیری (مصونیت در برابر آیین دادرسی جزایی)

تعرض‌ناپذیری نمایندگان، به معنای عدم اجرای شیوه‌های معمولی پیگرد و دادرسی و در صورتی است که نماینده‌ای در بیرون از چارچوب وظایف پارلمانی و خارج از محوطه مجلس، اعمالی انجام دهد که قانوناً قابل تعقیب و مجازات است برابر این اصل، شیوه‌ها و آیین‌های ویژه‌ای برای تعقیب و دادرسی نماینده متهم یا مجرم وجود دارد.

اما به سبب اختلافات زیادی که در این باب در نظریات حقوقدانان وجود دارد، هر یک از قوانین اساسی کشورهای جهان در خصوص تعمیم این اصل، شیوه خاص خود را برگزیده‌اند. به‌عنوان مثال: در انگلستان، این اصل، جلوی اجرای عدالت جزایی را نمی‌گیرد و نماینده مانند سایرین در صورت ارتکاب جرم، به وسیله قوه قضاییه مورد تعقیب و کیفر قرار می‌گیرد؛ جزاینکه طبق قانون، نماینده را نمی‌توان بابت جرم ارتكابی، نه در طول مدت اجلاس پارلمان و نه چهل روز پیش از آن یا چهل روز پس از آن توقیف کرد. البته متهم کاملاً در اختیار مقامات قضایی، ولی زیر نظر رئیس مجلس است.

کشورهایی نظیر استرالیا، هند، نیجریه، زلاندنو این طریق را برگزیده‌اند. توقیف نماینده، به علت محکومیت‌های حقوقی و مالی، در اکثر قوانین ممنوع است؛ ولی در خصوص امور جزایی، به روش‌های مختلفی متوسل می‌شوند. مثلاً در پاره‌ای از قوانین اساسی، اصل تعرض ناپذیری را فقط در جهت فراهم آوردن امکان شرکت آزادانه نماینده در جلسات پارلمان تلقی کرده‌اند. مانند قوانین ایالات متحده آمریکا، ایرلند و فیلیپین، که آزادی نمایندگان در رفت و آمد را جز در مورد ارتکاب جرایمی از قبیل خیانت، جنایت یا لطمه زدن به نظم عمومی، تضمین کرده‌اند.

اما گروهی نیز در باب جرایم نمایندگان، آیین دادرسی جزایی خاصی را پیش‌بینی نموده‌اند که مرسوم‌ترین آن مداخله پارلمان در این زمینه است. اکثر کشورهای اروپای غربی، روسیه، آلبانی، بلغارستان، مجارستان، لهستان، رومانی، چکسلواکی و یوگسلاوی تابع این شیوه هستند. به‌طوری که اگر نماینده‌ای مرتکب جنحه یا جنایتی شود فقط با موافقت پارلمان مورد تعقیب قرار می‌گیرد. این موضوع قبلاً به اطلاع مجلس می‌رسد و رسیدگی مقدماتی در داخل مجلس توسط کمیسیون ویژه‌ای انجام می‌پذیرد و در صورتی که معلوم شود نماینده واقعاً مرتکب جرم شده است، اجازه تعقیب و توقیف وی از سوی پارلمان صادر می‌گردد.

اما در این مورد دو استثنا وجود دارد:

نخست اینکه جرم باید مشهود باشد؛ که در این صورت مقامات مسئول حق دارند نماینده را توقیف کنند؛ چون که در این‌گونه جرایم به راحتی می‌توان مرتکب جرم را تمیز داد.

دوم اینکه در برخی از قوانین، دوره تعرض ناپذیری نیز محدود است؛ یعنی در غالب موارد، این دوره مساوی است با دوره اجلاس پارلمانی که به محض اتمام آن، نماینده مشمول قوانین عادی

می‌شود و حتی در فواصل بین دو دوره این حکم جاری است و تنها شرطی که در غالب اوقات به چشم می‌خورد، این است که پارلمان در جریان امر قرار گیرد.^(۴)

مصونیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

آنان که اندک تسلطی به قانون اساسی دارند، می‌دانند که در این قانون هیچ موقعیتی وجود ندارد که مصون از تعقیب کیفری باشد و هر کسی با هر مسئولیتی، اگر مرتکب خلاف شود، باید به تخلف او در دادگاه صالح رسیدگی شود؛ علاوه بر آن که، با روح قانون اساسی سازگار است و در بعضی از اصول آن نیز بدان تأکید شده است؛ چرا که بنای این قانون رفع تبعیض‌های ناروا و نزدیک‌شدن به مفهوم عدالت است به طوری که طبق اصل یک‌صد و هفتم قانون اساسی، رهبری که بالاترین مقام در کشور است، در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی است.

اما آنچه که عده‌ای از آن به‌عنوان استثنا در این زمینه یاد می‌کنند، همان «مصونیت پارلمانی» است. همچنان که گذشت، مصونیت پارلمانی به‌معنای مصونیت نمایندگان مجلس از تعقیب کیفری است؛ پیش از آن که از طرف مجلس از وی سلب مصونیت گردد. این معنای مصطلحی است که در قوانین غالب کشورها وجود دارد و هدف آن حفظ جایگاه قانونگذاری هر کشور است. اما سؤال اساسی این است که آیا طبق قوانین ما، نمایندگان از همان مصونیت با عنوان مصطلح «مصونیت پارلمانی» برخوردارند یا خیر؟

در پاسخ باید گفت، آنچه که در اصل هشتاد و ششم قانون اساسی آمده است، با آنچه که معنای معروف مصونیت پارلمانی است تفاوت دارد. یعنی، نه از عدم مسئولیت نمایندگان به صراحت نام برده است و نه از تعرض‌ناپذیری آنان؛ بلکه آنچه در این اصل مشاهده می‌شود «آزادی اظهارنظر در مقام ایفای وظایف نمایندگی» است و به‌نظر می‌رسد که این واژه می‌تواند با واژه مصونیت و عدم مسئولیت تفاوت داشته باشد.

در باب تعرض‌ناپذیری نماینده مجلس نیز باید گفت که در قوانین، آیین دادرسی خاصی در این زمینه پیش‌بینی نشده است و نماینده مجلس از نظر آیین دادرسی با سایر افراد مساوی قلمداد گردیده است؛ هرچند که رویه محاکم بر این امر دلالت دارد که قبل از تعقیب، مجلس را در جریان امر قرار می‌دهند.

به هر صورت، آنچه از مجموع قوانین در جمهوری اسلامی ایران حاصل می‌شود، این است که برای نمایندگان نوعی آزادی شبیه مصونیت و آن هم به صورت مقید، پیش‌بینی کرده است که طبق اصل هشتاد و ششم ق.ا، در مجلس در مقام «اظهارنظر کردن» و یا در مقام «ایفای وظیفه نمایندگی»

از جمله قیود آن می‌باشد. بنابراین، پذیرش مصونیت خاصی که در غالب کشورها مطرح است، برای نمایندگان مجلس شورای اسلامی با سؤالات و ابهاماتی مطرح است. اما به فرض که چنین مصونیتی را برای نمایندگان قایل شویم، آیا می‌توان گفت که این مصونیت مطلق است؟ به عبارت دیگر، چون اصل هشتادوششم ق.ا، از آزادی اظهارنظر صحبت کرده است، آیا می‌توان گفت جرایمی که از این طریق حاصل می‌شود، فاقد جنبه مجرمانه است؟

برای پاسخ‌گویی به سؤالات فوق لازم است دو دیدگاه مختلف را در این باره مورد بررسی قرار دهیم:

الف) مصونیت «مطلق» نمایندگان:

هرچند شاید کمتر کسی ادعا کند که نمایندگان مجلس مصونیت مطلق دارند، اما در بعضی موارد نحوه استدلال طوری است که از آن نوعی مصونیت مطلق برداشت می‌شود تا مقید. در هر صورت، چه بپذیریم که منظور آنان مصونیت مطلق است نه مقید و چه نپذیریم، عمده استدلالی که این گروه برای اثبات نظریه خود می‌آورند یکی از دلایل زیر می‌باشد:

۱- اصل هشتادوششم ق.ا.ج.ا، که می‌گوید: «نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهارنظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرای که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند، تعقیب یا توقیف کرد.»

که برطبق این اصل، چون نمایندگان وظیفه قانونگذاری و نظارتی دارند نمی‌توان آنها را به سبب اظهاراتی که در مجلس و در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود ایراد کرده‌اند تحت پیگرد قانونی قرار داد.

شاید گروهی پا را از این فراتر نهاده و کلیه اعمال و گفتاری را که نمایندگان چه درون مجلس و چه خارج از مجلس به سبب ایفای وظایف نمایندگی انجام داده‌اند، مشمول این اصل و نماینده را مصون از تعقیب بدانند.

۲ - دلیل دوم ایشان استناد به ماده (۷۵) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی می‌باشد، که می‌گوید: «برطبق اصل هشتادوششم ق.ا، نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهارنظر خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به علت نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرای که در مقام ایفای وظایف خود داده‌اند، تعقیب یا توقیف کرد و یا از حقوق اجتماعی محروم نمود.»

تبصره: وظایف نمایندگی شامل نطق قبل از دستور، بحث‌های داخل دستور، بحث‌های جلسات کمیسیون‌ها، اظهار نظراتی که برای اعمال اصل هشتاد و چهارم ق.ا، انجام می‌شود و سایر موارد نظارتی و قانونی است.»

طبق اصل هشتاد و چهارم ق.ا،: «هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.» که طبق دو ماده فوق چنین نتیجه می‌گیرند که چون نماینده حق دارد در تمام مسائل اظهار نظر نماید و این اظهار نظر می‌تواند خارج از مجلس باشد و طبق اصل هشتاد و ششم مصون از تعقیب است. پس اگر در خارج از مجلس در هر مسئله‌ای اظهار نظر کرد او را نمی‌توان تعقیب کیفری کرد.

علاوه بر دو ماده فوق، این گروه شواهدی را نیز از کشورهای دیگر ذکر می‌کنند و استدلال می‌کنند که در سایر کشورها نیز چنین مرسوم است که در مقدمه به بعضی از آنها اشاره شد و از بیان مجدد آن خودداری می‌شود.

ب) مصونیت «مقید» نمایندگان:

برای تشریح نظر این گروه لازم است در ابتدا نوعی تقسیم‌بندی راجع به جرایمی که یک نماینده مجلس ممکن است با توجه به نوع مسئولیت خود مرتکب شود، صورت گیرد و سپس به تشریح هر کدام به صورت جداگانه بپردازیم.

۱- جرایمی که خارج از حیطه وظایف نمایندگی و به صورت مشهود یا غیر مشهود توسط نماینده مجلس صورت می‌گیرد:

در اینجا سؤال اساسی این است که آیا هر مقام مسئولی در کشور به خاطر مسئولیت داشتن می‌تواند مرتکب هر جرمی بشود و از تعرض به دور باشد و آیا این با روح قانون اساسی ما که در همه جای آن از تساوی حقوق تمامی افراد و رفع تبعیض‌های ناروا صحبت کرده است، سازگار است؟ هر انسان سلیم‌النفسی خواهد پذیرفت که مصونیت یک مقام مسئول (اعم از نماینده مجلس و غیر آن) در مقابل ارتکاب جرم، امری غیر عادلانه است و علاوه بر این، با اصول متعدد قانون اساسی ما تعارض دارد.

بند "۹" اصل سوم، اصل نوزدهم، اصل بیستم و اصل بیست و یکم، بر رفع تبعیض‌های ناروا و توزیع امکانات حقوقی مساوی و عادلانه، نفی امتیاز ویژه برای طبقات مختلف قومی و اجتماعی، اصل تساوی آحاد ملت و نهایتاً نفی تعرض غیرقانونی به اشخاص تأکید نموده است؛ و چنانچه

نماینده‌ای خارج از مقام ایفای وظایف نمایندگی مرتکب فعلی شود که به نوعی تخطی از موازین قانونی کشور باشد، مصونیت مطلق قضایی برای او وجاهتی ندارد.

به‌طور مثال، اصل سی و چهارم قانون اساسی اشعار می‌دارد: «دادخواهی حق مسلم هر فرد است.» و باید پرسید، چنانچه نماینده‌ای در ارتباطات خصوصی خود دچار خطا گردید، آیا می‌توان با استناد به مصونیت مطلق نمایندگان، اصل یاد شده را بر زمین نهاد؟
«هیچ کسی نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.»

از سوی دیگر، در اصل نود قانون اساسی که شأن نزول کمیسیون به همین نام است، مقرر شده تا هر کس از آحاد مردم که از قوه مقننه، مجریه یا قضاییه شکایت داشت، شکایت خود را مطرح تا مورد رسیدگی قرار گیرد. اینجا نیز امکان جرم و خطا از سوی هیچ‌کدام از عناصر قوای کشور نفی نشده است و به همین دلیل مصونیت مطلق نمایندگان با این اصل منافات دارد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت در صورتی که نماینده‌ای از مجلس مرتکب جرمی خارج از حیطه وظایف نمایندگی شد باید به جرم او در دادگاه صالح رسیدگی شود و نباید او را مصون از تعقیب تصور کرد.

۲- جرایمی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی صورت می‌گیرد:

هرچند آنچه در اصل هشتادوششم ق.ا، آمده است، اظهارنظر در داخل مجلس است و اظهارات خارج از مجلس را شامل نمی‌شود؛ اما با وجود این، اگر اظهارات نمایندگان را در خارج از مجلس مصون از تعقیب بدانیم، بازهم به دلایل متقن و محکم دیگر، این مصونیت مطلق نیست و در موارد مشخص قابل پیگرد قضایی است. به‌عنوان مثال: اگر نماینده‌ای در سخنان پیش از دستور خود و یا در اظهارات خود در خارج از مجلس، مرتکب جرم توهین، افترا، هتک حرمت و یا فحاشی شد، آیا می‌توان او را مصون از تعقیب دانست و یا جرایم ارتکاب یافته را در راستای ایفای وظایف نمایندگی قلمداد کرد؟

همچنین است در صورتی که نماینده‌ای به کسی اتهام جعل بزند. (همچنان که در پرونده خانم حقیقت‌جو، نماینده مجلس، ایشان به رئیس دادگاه انقلاب، تهمت جعل در مورد نامه خانم داوودی مهاجر زده است) و یا با اظهارات خود کسی را قذف کند و یا در سخنان خود اسرار محرمانه نظام را افشا کند و از این طریق به نظام ضربه بزند، آیا باز هم می‌توان معتقد به مصونیت این‌گونه نمایندگان شد؟

بدیهی است که این نوع مصونیت برخلاف قوانین کشور و به خصوص مخالف چندین اصل قانون اساسی است که به آنها اشاره می‌گردد:

۱-۲- اصل بیست و دوم قانون اساسی می‌گوید: «حیثیت، جان، مال، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند.»

بی تردید، استثنای قانون مشمول اظهارات نماینده مجلس نمی‌شود؛ بلکه منظور احکام قطعی قوه قضاییه است و ادعای مصونیت در توهین و اهانت به اشخاص عادی یا مسئولین کشوری، از طرف نماینده مجلس صرف نظر از اینکه توهین و اهانت دهنده نماینده است، امری مردود و غیرقابل قبول است، و در قوانین و مقررات نورانی شرع مقدس اسلام و حتی آیین کلیه ادیان الهی و قوانین موضوعه بشری نیز هرگونه تعرض به حیثیت و شرافت اشخاص تحت عناوین مجرمانه‌ای مانند افترا، فحاشی، قذف، توهین و اهانت و به طور کلی هتک حرمت، قابل تعقیب کیفری و مستوجب عقوبت اخروی و دنیوی شناخته شده است.

۲-۲ همچنین اصل چهارم قانون اساسی تصریح دارد: «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی، و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر به عهده فقهای شورای نگهبان است.»

بنابراین، اطلاق و عموم اصول قانون اساسی طبق اصل چهارم همین قانون نباید مغایر با احکام دین مبین اسلام باشد. پس مصونیت نمایندگان در قبال ارتکاب یکی از جرایم فوق، امری برخلاف صریح اصل چهارم قانون اساسی می‌باشد.

۳-۲ از دیگر اصولی که می‌توان در این مورد از آن نام برد، اصل چهارم قانون اساسی است که ذکر آن نیز قبلاً گذشت: «هیچ کسی نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.» سؤال اساسی اینجاست، که اگر بر فرض، نماینده‌ای در اظهارنظرهای مختلف رسمی به نیت دفاع از خود و یا گروه و حزب خاص و اندکی از افراد جامعه، منافع عمومی و ملی را نادیده گرفت، چه مکانیزمی برای استیفای منافع عموم ملت اندیشیده شده است؟ و آیا می‌توان باز هم به مصونیت مطلق نمایندگان در برابر اظهارنظرهای خود استناد کرد و این امتیاز نمایندگی را بر حقوق آحاد ملت مقدم شمرد؟

۴-۲- برای مفهوم آزادی نمایندگان در اظهارنظر، می‌توان به یکی از اصول قانون اساسی نیز مثال زد.

بند “۴” اصل چهل و سوم ق.ا، از رعایت آزادی انتخاب شغل سخن به میان می‌آورد. حال با توجه به اینکه در این اصل، از آزادی به صورت مطلق نام برده است، می‌توان نتیجه گرفت که آیا دادگستری حق تعقیب و مجازات افرادی که شغل خود را جعل اسناد و یا سایر مشاغل مجرمانه قرار می‌دهند، ندارد؟ و اگر افراد مذکور تعقیب یا توقیف شدند، آزادی انتخاب شغل مقرر در بند “۴” اصل فوق نقض شده است؟ مسلماً چنین نیست و در مورد نمایندگان مجلس نیز آزادی اظهار نظر به معنای مجاز بودن هر نوع اظهار نظری که شامل عناوین مجرمانه توهین، افترا و... باشد، نیست و در قانون مجازات اسلامی نیز ارتکاب این گونه جرایم استثنا نشده است و با عبارت “هر کس” مرتکب این جرایم شود، مستحق مجازات است، آمده است. (م ۶۰۹ ق.م.ا).

۵-۲- براساس اصل بیستم ق.ا، اصل بر تساوی تمامی افراد در برابر قانون است؛ و مفاد اصل هشتم و نهم ق.ا، که به مصون بودن عده‌ای خاص مانند نمایندگان مجلس از تعقیب کیفری اشعار دارد، امری برخلاف اصل است. بنابراین، بر مبنای قواعد پذیرفته شده حقوقی، در موارد خلاف اصل باید به قدر متیقن عمل نمود و آن این است که براساس اصول چهار، هفتاد و دو و یک صد و شصت و هفت قانون اساسی و نیز ماده (۳) قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹، تفسیر حقوقدانان و قضات از مواد قانونی نباید با اصول مسلم حقوقی و نیز قواعد شرعی در تعارض باشد. حال اگر قایل شویم که نماینده مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی، ولو مرتکب جرم نیز بشود، مصون از تعقیب است؛ تفسیری خلاف اصول پذیرفته شده حقوقی و نیز شرعی نموده‌ایم؛ چرا که براساس اصل بیستم قانون اساسی: «همه افراد ملت اعم از زن و مرد، یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.»

آنچه می‌تواند نظر فوق را تأیید کند، بند “۷” اعلامیه جهانی حقوق بشر است که تصریح دارد: «همه در برابر قانون مساوی هستند و حق دارند بدون تبعیض از حمایت قانون برخوردار شوند.» بنابراین، عادلانه نیست که رهبر، ریاست جمهوری، رئیس قوه قضاییه و حتی مراجع عظام تقلید (که از جایگاه والایی برخوردارند و بی‌شک شأن آنان بالاتر از نماینده مجلس است) قابل تعقیب کیفری باشند، ولی نماینده مجلس از تعقیب کیفری مصون باشد.

۶-۲- در هر صورت با توجه به اختلاف نظری که در این مسئله وجود دارد، آنچه که باید در مرحله عملی به آن توجه شود، اولاً: فصل الخطابی است که قانون در این گونه موارد مشخص کرده است. بنابراین، قبل از اینکه این مشکل نظری، سبب اختلافات عملی بزرگتری گردد،

می‌توان در ابتدا در مورد حدود و ثغور اصل هشتادوششم ق.ا، از شورای نگهبان استفاده کرد؛ چرا که فقط تفسیر شورای نگهبان است که می‌تواند در مورد قانون اساسی جنبه استنادی داشته باشد. ثانیاً: اینکه عامل تشخیص این امر که اظهار نظر نماینده مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی بوده است یا خیر، خودنماینده نمی‌تواند باشد، بلکه مقام صالحی باید چنین تشخیصی را بدهد که حق قضاوت نیز داشته باشد که در این صورت فقط دادگاه چنین حقی را دارد. مؤید این نظر، اصل هفتادوسوم ق.ا، است که می‌گوید: «شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادرسان، در مقام تمییز حق از قوانین می‌کنند، نیست.»

بنابراین، چنانچه حتی تفسیر اکثریت نمایندگان مجلس از ماده (۷۵) آیین‌نامه داخلی مجلس، مصونیت مطلق نمایندگان در قبال ارتکاب جرایم، خصوصاً ایراد توهین و افترا و هتک حرمت و حیثیت و... باشد، این تفسیر مطابق اصل هفتادوسوم ق.ا، مانع از تفسیر مغایر توسط قضات محترم دستگاه قضایی نیست و ایشان می‌توانند بر مبنای تفسیری که خود از قوانین موضوعه کشور و مقایسه آنها با یکدیگر دارند و بر اساس اصل حق و عدالت حکم نمایند.

در پایان مناسب است که برای فهم دقیق این مسئله، به مشروح مذاکرات مجلس خبرگان قانون اساسی نیز نظری بیندازیم؛ که با مراجعه به این مذاکرات، آنچه نظر خواننده را جلب می‌کند این است که فرض ارتکاب جرم توسط نمایندگان مجلس نیز در این جلسات نادیده گرفته نشده است و در مورد آن بسیار بحث شده که به علت عدم امتناع خبرگان، بررسی این موضوع توسط شهید مظلوم دکتر بهشتی از دستور کار مجلس خارج، و تصویب آن به خود نمایندگان مجلس واگذار شده است.

باتوجه به مشروح مذاکرات، معلوم می‌شود که اصل هشتادوشش ق.ا، دارای دو قسمت بوده است که قسمت اول آن همان است که در حال حاضر به‌عنوان اصل هشتادوشش مطرح است و قسمت دوم که به تصویب نرسیده است، به این شرح بوده است: «اگر نماینده‌ای مرتکب جنحه یا جنایتی مشهود شود مورد تعقیب قرار می‌گیرد، ولی جریان دستگیری او باید فوراً به آگاهی مجلس برسد و تحقیق و دادرسی با حضور نماینده مبعوث مجلس انجام می‌پذیرد و در صورتی که نماینده‌ای به ارتکاب جرم غیرمشهود متهم شود، توقیف و بازداشت او قبل از محکومیت در دادگاه مشروط به اجازه مجلس است؛ ولی محاکمه او در دادگاه صالح به صورتی که مزاحم ایفای

وظایف نمایندگی او در اثنای دادرسی نباشد و اجرای حکم قطعی دادگاه درباره او نیازی به اجازه مجلس ندارد».^(۵)

هرچند این اصل به تصویب خبرگان نرسید و تصمیم‌گیری درباره آن به خود مجلس واگذار شده است، اما از بحث‌های اصلی اعضا، تغییر واژه «مصونیت» و جایگزینی واژه «با اجازه مجلس» می‌باشد که این تغییر صورت می‌گیرد و همین به معنای این است که ارتکاب جرایمی مانند توهین، افترا، هتک حرمت یا فحاشی (چه به صورت مشهود یا غیرمشهود) نمایندگان مجلس را از تعقیب و پیگیری مصون نمی‌گذارد و با اجازه مجلس می‌توان آنها را تحت تعقیب قرار داد.

پی‌نوشت‌ها:

۱_ Parlliamentay immunity.

۲ - قاضی، ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، ص ۴۶۶.

۳ - همان منبع، ص ۴۶۷.

۴ - همان منبع، صص ۹-۴۶۸.

۵ - ر.ک: مشروح مذاکرات مجلس خبرگان بررسی نهایی قانون اساسی، جلد دوم، صص ۹۰۹ تا ۹۱۲ و ۹۳۰ تا ۹۳۹.